

A CALLIGRAPHIC PANEL IN LALAPAŞA MOSQUE IN ERZURUM

In Erzurum Lalapaşa mosque, there is a calligraphy panel that tells the life of Mustafa Lala Paşa. This calligraphic picture which was written by Suûd'ül- Mevlevî in the late period of Ottoman is written in rik'a form and also is one of the best examples of rik'a form.

Anahtar Kelimeler:Erzurum, Mustafa Lala Paşa Suûd'ül- Mevlevî, Hat Sanatı
Key Words: Erzurum, Mustafa Lala Paşa, Suûd'ül- Mevlevî, calligraphy.

GİRİŞ

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli kültür kentlerinden biri Erzurum'dur. Erzurum'da çeşitli medeniyetlere âit birçok âbidevî yapılar mevcuttur. Bunlardan biri de, şehrin merkezinde, 970 (1562–63) tarihinde Erzurum Beylerbeyi Lala Mustafa Paşa' tarafından yaptırılan külliye'dir. Câmî, mektep ve hamamdan oluşan külliyyeye 1836–1839 yılları arasında bir muvakkithâne² ilave edilmiştir. Külliyyeyi oluşturan yapılardan mektep ve muvakkithâne günümüze ulaşmamıştır³.

Lalapaşa Câmîi'nin harîm kısmının doğu duvarında asılı Lala Mustafa Paşa'nın hayatını anlatan bir hat levhası vardır (Resim–1). Levha, Suûd'ul - Mevlevî tarafından rik'a yazısı ile yazılmış olup hat sanatı bakımından büyük bir önem arz eder. Biz bu çalışmamızda, levhanın hattatı ve levhanın hat sanatı bakımından değerini tespit etmeye çalışacağız.

I. SUÛD'UL-MEVLEVÎ

Mehmed Suûd Bey 1882 (H.1299) yılında Kuruçeşme'de doğdu. Suûd Bey, Divân-ı Hümâyün mümeyyizi Rıza Safvet Bey'in oğlu ve hattat Vahdetî'nin⁴ torunudur.

*Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü-ERZURUM

1- Lala Mustafa Paşa: Kıbrıs, Şirvan ve Gürcistan fatihi unvanıyla anılan Osmanlı veziri, doğum tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, 1580 yılında İstanbul'da öldüğünde 70 yaşını aşmış olduğu bilindiğine göre, 1507–1508 yılı dolaylarında doğmuş olması gerekmektedir. (Bkz. Bekir Kütükoğlu, "Lala Mustafa Paşa", DİA, Ankara, 2003, XXVII, s. 73–74; Hamza Gündoğdu, Erzurum Lala Paşa Külliyesi, Ankara, 1993)

2- Genellikle büyük camilerin yanında, zaman tayin eden âlet ve saatlerin bulunduğu oda (Bkz. Ferit Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1970, s. 696)

3- Bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri İle Erzurum Tarihi, İstanbul, 1969, s. 230–247; Hamza Gündoğdu, Erzurum Lala Paşa Külliyesi, Ankara, 1993; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Lala Mustafa Paşa Külliyesi", DİA, Ankara, 2003, XXVII, s. 74–75.

4- Metmet Şevket Vahdetî, Divan-ı Hümâyün'dan Nuri Efendi'nin oğludur. 1883 (1249) yılında İstanbul'da doğdu. Salih Ferdi Efendi'den temesşuk edip 1846 (1262)'de icazet aldı. Sonra Kadıasker Mustafa Efendi (ö. 1876)'den istifade etti. Önce Divan-ı Hümâyün, sonra Mühime Kalemi'nde çalıştı. Divani yazıda Nasıh Efendi (ö. 1885) 'den icazetlidir. 1871 (1288) yılında İstanbul'da vefat etti. (Bkz. M. Kemal İnal, Son Hattatlar, İstanbul, 1970, s. 438–445; Şevket Rado, Türk Hattatları, İstanbul, 1984, s. 212)

Soyu Şeyhülislam Ebussuûd Efendi'ye dayanır. Beşiktaş'ta Hamidiye mektebine devam etti. Babasından Arapça ve Farsça öğrendi⁵.

1899 (H.1317) yılında Divân-ı Hümâyun Mühimme Kalemî'ne girdi ve on sekiz yıl hizmetten sonra Meclis-i Âyân kitâbetine nakledildi. Medreselerde yazı muallimliğinde bulundu. Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle herkes gibi açığa kaldı. Bâb-ı Âlî caddesinde küçük bir dükkan açıp isteyenlere yazı yazmak suretiyle maîşetini temin etti. 1930 yılında Fatih Millet Kütüphanesi'ne memur tayin edildi. 28 Ağustos 1948 (23 Şevval 1367) yılında vefat etti ve Merkez Efendi Kabristanı'na defnedildi⁶.

Suûd Bey, sülûs ve nesih yazıyı babasından ve Beşiktaşlı Nuri Efendi'den,⁷ daha sonra Muhsinzâde Abdullah Bey'den⁸, divânî yazıyı Kâmil Efendi'den⁹, celi divânî'yi Sâmî Efendi'den¹⁰ ve tuğrâyı Tuğrâkeş İsmail Hakkı Bey'den¹¹ meşk etti¹². Suûd Bey, sülûs ve nesih yazıda Kadıasker Mustafa İzzet Efendi (ö. 1876)¹³ ekolüne bağlı bir hattattır.

II. LEVHANIN ÖZELLİKLERİ

Lalapaşa Câmîi'nde bulunan bu levha Osmanlı'da günlük yazışmalarda kullanılan rık'a yazısı ile yazılmıştır. Levhanın başlığı celi sülûs, ara başlıklar celi divânî ile yazılmıştır. Levhanın sonundaki doğum, ölüm tarihleri ve kaynaklarda nesih yazı kullanılmıştır. Levha 82 x 106 ebatlarında olup ahşap çerçevelidir (Resim-2).

5- M. Kemal İnal, a.g.e., s. 378-380.

6- M. Kemal İnal, a.g.e., s. 378-380.

7- Mehmet Nuri Efendi, Taşköprü kazasından Zaimoğlu Ali Ağanın oğludur. 1868 (1285) yılında doğdu. Nuri Efendi, Zeki Dede'den talik yazdı. Sülûs ve nesih ilk önce Süleyman Efendi'den, sonra Nevşehirli Hoca Osınan Efendi'den, daha sonra Alaaddin Bey'den ve nihayet Muhsinzâde Abdullah Bey'den icazet aldı. 1951 (1371)'de vefat etti. "Beşiktaşlı" namıyla meşhur oldu. (Bkz. M. Kemal İnal, a.g.e., s. 246; Ali Alpaslan, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, İstanbul, 1999, s. 141; Şevket Rado, a.g.e., s. 262)

8- Muhsinzâde Abdullah Hamdi Bey, Sultân II. Mahmut'un istabî-i âmiri (saray ahır) müdürü Mehmet Bey'in oğludur. 1832 (1248) yılında Kuruçeşme'de doğdu. Onbir yaşında Beşiktaş'da Kapıbaş mektebine girdi. Mektep hocası Hafız Mehmet Efendi'den sülûs ve nesih meşk ederek icazet aldı. Hocasının tavsiyesiyle Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'ye talebe oldu. Sadâret Mektubî Kalemî'nde vazife aldı, sonra ayrıldı. Beyazıt semtindeki Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye hat muallimi olarak tayin edildi. Bu esnada Sultan II. Abdülhamit tarafından kendisine "reisülhattatın" ünvanı verildi. 1899 (1317) yılında vefat etti. (Bkz. M. Kemal İnal, a.g.e., s. 20; Ali Alpaslan, a.g.e., s. 141; Şevket Rado, a.g.e., s. 230; M. Uğur Derman, İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı, İstanbul, 1992, s. 216)

9- Ahmet Kâmil Efendi 1861 (1278) yılında İstanbul Fındıklı'da doğdu. İlk tahsilini yaparken mektebin yazı hocası Süleyman Efendi'den hat meşk etmeye başladı. Rüşdiyeyi bitirdikten sonra Dâhiliye Muhasebesi'ne inemur oldu. Sami Efendi'den sülûs-nesih yazılarından 1884 (1301)'de icazetname aldı. Kâmil Efendi, Divan-ı Hümâyun'da tuğra çekmesini, divani ve celi divani yazmasını yine Sami Efendi'den öğrendi. Medreset'ül- Hattatîn'de sülûs ve nesih, Galatasaray Sultânî'sinde rık'a dersleri verdi. 1941 (1360) yılında vefat etti. (Bkz. M. Kemal İnal, a.g.e., s. 168; Şevket Rado, a.g.e., s. 253; M. Uğur Derman, a.g.e., s. 222; Ali Alpaslan, a.g.e., s. 95; Muhittin Serin, Hat Sanatımız Ve Meşhur Hattatlar, İstanbul, 1999, s. 183)

10- Mehmet Sami Efendi, 1838 (1253) yılında İstanbul'da doğdu. Sıbyan Mektebi'nde okuyup onaltı yaşındayken Maliye Kalemî'ne girdi. Divan-ı Hümâyun nâmenüvisliği ve Nişau Kalemî hulefâlığı vazifelerinde bulunduktan sonra, aynı kalemin mümeyyizliğinden emekliye ayrıldı. Sülûs ve nesih yazılarını Boşnak Osman Efendi namında bir mahalle mektebi hocasından, celi sülûsü Mustafa Rakım (ö. 1826)'ın talebesi Recai Efendi (ö. 1874)'den; divani, celi divani ve tuğrâyı Nasih Efendi (ö. 1885)'den, talik yazıyı Kıbrısızade İsmail Hakkı Efendi (ö. 1862)'den, celi talik yazıyı Ali Haydar Bey (ö. 1870)'den, rık'a yazıyı Mümtaz Efendi (ö. 1871)'den meşk etti. 1912 (1330) yılında vefat etti ve Fatih Câmîi haziresine defnedildi. (Bkz. M. Kemal İnal, a.g.e., s. 359; M.Uğur Derman, a.g.e., s. 217; Şevket Rado, a.g.e., s. 239; Ali Alpaslan, a.g.e., s. 122; Muhittin Serin, a.g.e., s. 158)

11- İsmail Hakkı Altunbezer, 1873 (1289) yılında İstanbul Kuruçeşme'de doğdu. Bahası hattat Mehmet İlmî Efendi'dir. Sülûs ve nesih yazılarını babasından meşk etti. Sami Efendi'den divani, celi divani, celi sülûs ve tuğra çekmesini öğrendi. Muhtelif mekteplerde rık'a, Medreset'ül- Hattatîn'de tuğra ve celi sülûs muallimliğinde bulundu. Şark Tezyini Sanatlar Mektebi'nde, 1936'dan sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde tezhip dersleri verdi. 1946 (1365) yılında vefat etti. (Bkz. M. Kemal İnal, a.g.e., s. 97; Şevket Rado, a.g.e., s. 258; M. Uğur Derman, a.g.e., s. 225; Ali Alpaslan, a.g.e., s. 127; Muhittin Serin, a.g.e., s. 178)

12- M. Kemal İnal, a.g.e., s. 378.

13- Kadıasker Mustafa İzzet Efendi, Tosya'da Mustafa Ağa'nın oğlu olarak 1801 (1216) yılında doğdu. Küçük yaşta tahsil için İstanbul'a gönderildi. Fatih Medresesi'nde ders gördü, ayrıca müzikî meşk etti. Sultan II. Mahmut'un emriyle Enderûn-ı Hümâyun'a alındı. Üst düzey devlet kademelerinde birçok görev üstlendi. İzzet Efendi sülûs ve nesih yazılarını Çömez Mustafa Vasıf (ö. 1853), talik ve celi talik hattını Yesarizâde Mustafa İzzet (ö. 1849) efendilerden öğrendi. 1876 (1293) yılında vefat etti. (Bkz. M. Kemal İnal, a.g.e., s. 158; M.Uğur Derman, a.g.e., s. 210; Şevket Rado, a.g.e., s. 216; Ali Alpaslan, a.g.e., s. 137; Muhittin Serin, a.g.e., s. 140)

A.YAZISI

Rık'a: Osmanlı hattatları tarafından icât edilen rık'a, divâni yazının dikey harflerinin küçülmesi, sadeleşmesi, kavis ve meyillerinin azaltılmasından meydana gelmiştir. Yuvarlaklığı az, düzlüğü çok ve harekesi olmayan rık'a'nın kolaylık ve sürat için icât edildiğinde şüphe yoktur. Sarayda Divân-ı Hümayun'da meydana gelen bu yazı, umûmiyetle yazışmalarda, müsveddelerde ve mektuplarda kullanılmış ve bilhassa XIX. yüzyılın başından itibaren günlük resmî yazışmalarda da kullanılmaya başlamıştır¹⁴.

Rık'a yazı iki ayrı üslûpta gelişti. Bunlardan ilki XIX. yüzyılın ilk yarısında Bâb-ı Âlî'de gelişti ve "Bâb-ı Âlî Rık'ası" veya geliştiren hattata izâfeten "Mümtaz Efendi Rık'ası" denildi. Bu üslûpta dikey ve yatay harflerin boyları kısadır. Kendisinden sonraki harflerle bitişmeyen harfler bitişebilmektedir. Yani divâni havası henüz kaybolmuş değildir. Rık'a'nın estetiğinde ikinci hamle Galatasaray Sultanîsi yazı hocası Mehmet İzzet Efendi (ö. 1903) tarafından yapıldı. Bu hattat, harfler için kesin ölçüler getirdiği gibi, kendisinden sonraki harfle bitişmeyen harfleri ayrı yazdı ve yazının umûmi görüntüsüne ferahlık kazandırarak rık'ayı bir sanat yazısı haline soktu. Devlet dairelerinde süratle yazma sebebiyle "Mümtaz Efendi Rık'ası" devam ettiyse de genellikle "Mehmet İzzet Efendi Rık'ası" hâkim oldu¹⁵.

Celî Sülüs: Sülüs yazının 3 mm.den kalın kalemle yazılan şeklidir. Sülüs, lügatte "üçte bir" demektir. Harflerinin her birinin üçte iki kısmında düzlük, üçte bir kısmında yuvarlaklık hâkimdir. Hakikaten bu yazıda Muhakkak yazıya nispetle yuvarlak kısımlar fazladır. Ayrıca harflerinin boyları ve genişlikleri biraz küçük ve çanaklı harflerin çanakları biraz derindedir. Muhakkak yazıya nispetle daha tatlı ve yumuşak bir görünüme sahiptir¹⁶.

Celî divâni: Osmanlı devletinin resmi yazısı olan divâni, Türkler tarafından icât edilmiş olup, tevki ve talik hususiyetlerini taşır. Celî divâni, divâni'nin irisi anlamına gelirse de her ikisi arasında bâriz farklar vardır. Harekesiz yazılan divâni'nin XVI. asırda İstanbul'da doğan harekeli, süslü ve haşmetli şekline celî divâni adı verilmiştir. Bu yazının ne zaman, kim tarafından icat edildiği bilinmemekle birlikte XVI. asırda Tâceddin adlı hattatın celî divâni'nin gelişmesinde emeği büyüktür. Bu devirdeki celî divâni'nin harf yapıları cılız olup, istifi tam olarak teşekkül etmemiştir. En güzel şekline XIX. yüzyılda Bâb-ı Âlî'de ulaşmıştır¹⁷.

Nesih: Lügatte "bir şeyin hükmünü ortadan kaldırmak, istinsah etmek" gibi manalara gelir. Nesih kalemi sülüs kaleminin üçte biri kadar olup, harfleri aynı kâideye bağlıdır. Satır nizamına bağlı olup, istifsiz yazılır. Bunun için Kur'ân, tefsir ve hadis gibi uzun dini metinler yazılmıştır.

18.

B.TRANSKRİBİ

Lala Mustafa Paşa

Sokullu hânedânından vezîr-i âzam Hüsrev Paşa'nın küçük biraderi Mısır hükümdârı çerâkizeden Sultan Gavri'nin damadıdır. Müvelliden Bosnalıdır. Müşârun ileyh gayet şeci', sehâsî, mu'tedil bütün muhârebelerde ibraz-ı şahâmet etmiş bir nâdire-i zaman idi. Sığar-ı sinninde harem-i padişâhîde bulunarak on yedi yaşına vâsıl olunca yeniçeri bölüğüne çerağ edilmiştir. Burada ulûm-ı askeriyeyi tahsil ile tedericen bitterfi' mîr âhur-ı sağîr, müteâkıben çaşniğîr başılık makamına irtikâ etmiştir. Memuriyet-i mezkûrede iken Suriye'de Safed Sancağı Beylerbeyiliğine tayin olunup bilâhare Manisa'da mukîm ikinci Selim'e lala olmuştur. Konya ovasında şehzâde Bâyezid ile Selim arasında zuhûr yafte olan meşhur meydan muhârebisini

14- Ali Alpaslan, "İslam Yazı Sanatı" Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İstanbul, 1993, s. 520.

15- Ali Alpaslan, a.g.m., s. 520.

16- Ali Alpaslan, a.g.m., s. 471.

17- M. Uğur Derman, Sabancı Koleksiyonu, İstanbul, 1995, s. 27 ; Ali Alpaslan, a.g.e., s. 22.

18- Abdülkadir Yılmaz, Türk Kitap Sanatları Tabir ve Istihlamları, İstanbul, 2004, s. 259.

şehzâde Selim'e kazandırdığı için İstanbul'da pek büyük şöret kazanmış Kânunî Sultan Süleyman'ın mazhar-ı iltifâtı olmuştur. Selim-i mezkûrun tahta cülûsunda sadâret-i uzmâ hakk-ı sarîhi iken Rüstem Paşa'nın meâniyle İstanbul'da durdurulmayarak Temeşvar eyâletine, sâniyen Erzurum'a, sâlisen Şam'a Beylerbeyiliğine gönderilmiştir. Sekiz yıl Şam'da ikâmet ederek Yemen fetreti üzerine vezâretle hutta-i yemâniyeye gidecek iken İstanbul'da tedvîr olunan dolab-ı tezvîrât üzerine tekrar Şam'da ibkâ edildiler. Az zaman sonra bir tedbîr-i siyâsi ile darsaadetç gelerek " Rastdır refâtımız mânend meyli tutiya - biz hezârân dîde-i mahmûre girmiş çıkmışız" beyt-i meşhûrînin gâilesi olan şâirât-ı nisvândan Hubbî kadın delaletiyle vezâret-i sâniye pâyesi verilerek Kıbrıs'ın fethine memur edildiler. Ba'de'l- feth "fatih-i Kıbrıs" nâm-ı mübecceliyle yâd olunmuştur.

Şehzâdeler muhârebeseinin târfihyesi

Sadrâzam Rüstem Paşa kendine rakip gördüğü Mustafa Paşa'yı Kütahya'da mukîm şehzâde Bâyezid tarafgîrânından bildiği için paşa ile aralarına elkây-ı nifak maksadına binâen Manisa'da şehzâde Selim'in lalâlığına tayin ve Safed'den azliyle Manisa'da ikâmetini emreyledi. Hâlbuki Mustafa Paşa kârgüzâr bir insan olduğundan şehzâde Selim'e " pederiniz gariban irtihal edecektir, şüphesiz ki Bâyezid tahtına cülûs eyleyecek eğer böyle bir şey hâdis olursa birâderinizin hayatınıza kasd edeceği muhakkaktır" gibi sözler söyleyerek kendisini iknâ ve mükemmel bir kuvvetle Bâyezid ordusunu Konya ovasında inhizâma uğratıp İran'a kadar Bâyezid'in firarına sebep-i müstakil olmuştur. Lala Mustafa Paşa ile Bâyezid ordusu arasında cârî mükâtebât kütüb-ü tevârihde mazbuttur.

Dîvân-ı Hümâyun'daki ünvân-ı resmîleri

Ekrem'ül- vüzerâ efham'ül- uzamâ destûr-u sûtûde hisâl müşîr-i rûşen tedbîr-i mülk ârâ dirgâm-ı pîşe-i hikmet-i zülcelâl samsam-ı kabze-i kudret-i lâyezâl âlâ-i esinnet'ül- mübârizîn vezîr-i dilber Lala Mustafa Paşa. Bu ünvân kendisine 973 tarihinde Erzurum cengâverlerinin himmetiyle Tiflis'i fethederek prens Alexandır'ı âdet-i kadîme vecihle kılıncının altından geçirdikten sonra bâ fermân-ı padişâhi nîmistiklâl ile Gürcistan'ı prens-i mezbûrun irâdesine terk ile Erzurum'u teşrifleri zamanında verilmiştir.

Âsâr-ı hayriyesi

Erzurum'da bir câmi, bir hamam, şehir-i mezkûr etrafında bir miktar arazi, Tiflis'de bir miktar kurâ ile Livâne sancağında zeytinlikler, Şam'da büyük bir câmi-i şerif ile üç yüz kadar dükkan, han, kârbansaray, Konya civârında Ilgın kasabasında yine bir câmi ve bir miktar arazi-den ibarettir.

Evâhir Hayatı

Bu zât ömrünün son eyyâmını, İstanbul'da hâl-i inzivâda geçirmiştir. Devletçer mühim bir mesele olunca kendisini Kubbealtı denilen şurây-ı vüzerâyâ dâvet ile re'yinden istifâde ederlerdi. Konakları Eyüp civarında idi. Vefatı, senesi nâsdan külliyyen intikâ' ile ibâdât ve tâata hasr-ı şughul ediyorlardı. İrtihâlinden on yedi gün evvel Ebu Eyyüp Halid bin Zeyd el-Ensâri hazretlerinin türbedârına müracaatla sahâbe-i müşârun ileyhin medfeni kurbünde kendilerine bir makbere verilmesini iltimâs edip, kendi eliyle mahal-i defnini tayin ve bir işâret-i mahsûsa va'z ettikten sonra köşklerine avdet ederler. Geceleyn ziyarete gelen Ferhat paşazâdelere kendisinin on yedi gün mürûrunu terk-i hayat edeceğini sarâhaten söyleyince paşazâdeler bu söze inanamayarak lalanın kiber-i sin dolayısıyla ateh getirdiğine hamlederler ise de hakikaten

buyurdıkları günde enfâs-ı ma'dudelerini ikmal ile izhâr-ı kerâmet eylemişlerdir. Tevellüdü 912, irtihâli 20 cumâde'l- âhır, sene 988. Me'hazlar: muharrerât-ı havâce Sa'deddin – tarih-i âlî. Ketebehü Suûd el- Mevlevî.

C.SÜSLEMESİ

Levhada, yazıyı çevreleyen pembe renkli bir iç bordür¹⁹ bulunmaktadır. Bordürün içinde tek sıra yaprak motifi vardır. Yine bordürün iki kenarına altın cetvel²⁰ dıştaki altın cetvelden sonra bir altın kuzu²¹ çekilmiştir. Bordürün dört köşesinde, siyah zemin üzerine, Ermeni ressamlarca çizilen²² klasik tezhipten uzak, barok özelliği taşıyan çiçek motifleri bulunmaktadır. Köşe süslemeleri altın kuzularla birbirine bağlanmıştır. Levhanın yazısı çok güzel olmasına rağmen, süslemesi o kadar başarılı değildir. Levhanın çerçevesi ahşap olup, yer yer dökülmeler, yıpranmalar vardır (Resim-3).

III. SONUÇ

Levha üzerinde yazının hangi tarihte yazıldığını gösteren bir tarih yoktur. Ayrıca eserin tarihi ve kim tarafından yazdırıldığına dair câmi kayıtlarında da bir bilgiye ulaşamadık. Fakat hattatın yaşadığı dönem ve levhanın süslemesi göz önüne alındığında, Osmanlı'nın son devrinde yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bu levha, Lalapaşa câmiine asılmak üzere devrin meşhur hattatına özel olarak sipariş edilmiştir. Yine bu levha rık'a yazının son dönemde yazılmış, Mehmet İzzet Efendi Rık'a'sı'nın en güzel numûnelerinden biri olup, bu yazıyı öğrenmek isteyenler için iyi bir örnektir.

19- Bordür: Pervaz ve kenar suları şeklinde bir araya gelen motifler, şerit bezeme. (Abdülkadir Yılmaz, a.g.e., s. 31)

20- Cetvel: Eski el yazmalarında sayfaların kenarlarına çerçeve gibi çizilen muhtelif kalınlıktaki altın çizgilere denir (Abdülkadir Yılmaz, a.g.e., s. 41).

21- Kuzu: Müzehhiplerin iplikten daha kalın ve cetvelden ince olarak sayfa kenarlarına altınla çektikleri ince çizgi (Abdülkadir Yılmaz, a.g.e., s. 196).

22- M. Uğur Derman. Türk Hat Sanatının Şaheserleri, Ankara, 1990, 32. Levha.

Resim-2: Suud'ül-Mevlevi tarafından yazılan levha.

Resim-3: Suud'ül-Mevlevi tarafından yazılan levhanın süsleme ve imza detayı.